

SZEMLE

Andrew Alchin, *Buda, Ofen, Pesto, Buda, Pest, Budapest legkorábbi látképei: a XV. és XVI. századi Budát, Pestet és Óbudát ábrázoló fametszetek, réznyomatok és festmények, a könyvet tervezte Kassai Ferenc, Szombathely, Yeloprint Kft., 2019. 153 p.*

„Visszakerültél hát Budára, ahol születted.” Ottlik Géza gondolatát felidézve vesszük kezünkbe Andrew Alchin angol matematikus tisztelgő kötetét. Valóban tisztelgő kötet szeretett városa iránt, ugyanis a szerző először ötvenöt éve mint turista került a Duna-parti városba, évekig itt élt, az ELTE-n tanult, majd a rendszerváltás után az IBM munkatársaként és Budapest szerelmese-ként minden évben legalább egyszer visszatért hozzánk. A cambridge-i Pembroke College egykori hallgatója a Balassi Intézet és a British Hungarian Fellowship szervezésében 2014-ben megtartott előadásának bővített változata jelent meg most könyv formájában. Alchin maga is neves gyűjtőként nyúlt megbecsült Budapest-témájához, térkép- és városképgyűjteménye méltán híres egész Európában.

Rögtön felvetődik a kérdés, kikhez is szól ez a nemrégien megjelent kötet? Marslakóknak? Mondhatjuk dupla csavarral, hiszen utalhatunk Szerb Antal rövid, de a korban – sőt később is – kultikussá vált, Pestet és Budát sajátos nézőpontból bemutató kötetére, de utalhatunk Szilárd Leó *bon mot*-jára, miszerint arra a kérdésre, hogy hol vannak a marslakók: „Már itt vannak közöttünk, csak magyarnak mondják magukat...” lett a válasz. E kettő – ma már popkulturális utalássá nemesedett vagy silányult, megítélés kérdése – perspektívát összegyúrva állíthatjuk: mindannyiunknak, a város szépségére és megrendítő történetére rácsodálkozó külföldieknek és az itt élő, megforduló magyaroknak is hasznos multság lesz a kétnyelvű könyv lapozgatása, olvasgatása.

Mint minden történeti összegzés Pest-Buda ábrázolásáról, ez a könyv is Hartmann Schedel 1493 nyarán megjelent latin (majd karácsony előtt kijött német) nyelvű krónikájával kezdődik. Alchin is hangsúlyozza az ősnymtatvány városábrázolásainak egyik fontos tulajdonságát, nevezetesen, hogy a képek megegyeznek egymással (Damaszkusz és Mantova a két éles példa), de a kötet végén található Valachia és Magyarország metszete is azonos. Számunkra öröm, hogy Buda kitüntetett helye került ebből a szempontból, mert beletartozik azon harminckettő város körébe, melyeket egyedileg próbáltak ábrázolni. Fölmerül a kérdés, hogy ez mennyire sikerült? A szerző alaposan végigjárta Buda topográfiáját frissen készült fényképek segítségével. A részletekre odafigyel, vizsgálja a Schedel-metszet minden apró elemét, ütköztetve a régebbi (Salamon Ferenc) és az újabb (Végh András) kutatási eredményeket. Alchin felhívja az angol(ul) olvasók figyelmét arra, hogy míg ezt a Buda-metszetet feltehetően az 1470-es években rajzolhatták, addig London legkorábbi látképe 1544-ből való. A szerző két kevésbé ismert török ábrázolás (1526, 1529) után Erhard Schön 1541-es nevezetes, a bécsi Albertinában őrzött színezett metszetének részletes elemzését adja. Itt is felhasználja a régebbi és újabb (a már említett Végh mellett Szalai Béla és Wellner István munkáját tükröző) kutatási eredményeket. A rendkívül igényes nemesmásolatoknál kiemeli a fontos részleteket, és kisebb mellékletekben mintegy végigkalauzolja az olvasót a budai vár nyugati oldalán, bő-

ségesen tárgyalva az akkor zajló történelmi-katonai eseményeket is. Ugyanez az aprólékos figyelem jellemezi Virgil Solis és Enea Vico 1542-es metszetének bemutatását is. Talán itt megemlíthetünk egy érdekes adalékot, a Vico-rézmetszeten M. S. Sidero nevet kapta a Gellérthegy (talán megelőlegezve a későbbi híres Csillagdát). Bár a kötetbe bekerült török kéztől származó Buda-látképek többsége sematikus, az 1543-ban készült, Alchint leginkább Gustav Klimtre emlékeztető ábrázolás számos pontján segítette a későbbi kutatást: látjuk például a Margit-szigetet és a Dunán átívelő vasláncot. A következő metszetek a jól ismert Pest-Buda képeket hozzák, a gyönyörű reprodukciók lehetővé teszik, hogy olyan részleteket és érdekességeket is végigkövethetünk, amelyek hol felbukkannak, majd eltűnnek, mint például az Ördög-árok és az Aula Marmorea. Sebastian Münster, Johannes Leonclavius, Dominicus Custos, Giovanni Maggi, Giacomo Franco, Ahasver Rotenberger, Martin Rota és Wilhelm Dilich reprezentálja ezt a sokszínűséget. Az egészet lezárja egy ismeretlen készítő – számomra a kép is ismeretlen volt eddig – 1600 körül készült, sajnos rongált állapotban lévő, egy császári követség fogadását ábrázoló vízfestménye, amit egy zenekar muzsikája tesz valószínűleg még ünnepélyesebbé.

Alchin konklúziója magán viseli a város megértésének és megszeretésének folyamatát. Úgy fogalmaz, hogy bár Schedel Budája ma már nem létezik, de két vigasztaló szóval feloldhatjuk ezt a hiányt, miszerint a metszeteknek köszönhetően el tudjuk képzelni, milyen nagyszerű is volt a település, és dacára a történelem kegyetlenségének, „egy kivételesen gyönyörű város maradt a mai napig”. A kötetet profi módon összeállított mellékletek zárják, világos rendszerben látjuk a metszőkre, a szerzőkre vonatkozó adatokat, a látképek irányát, típusát, méreteit, datálását, a külföldi olvasók számára nagyon hasznos kronológiát, a Schedel, illetve a Hans Sachs-szöveg kétnyelvű (angol–magyar) fordításait és az alkotások közötti kapcsolatokat. Ezek némelyike meglehetősen szerteágazó, mint például a már említett Schön-metszet. Fontos kiegészítések továbbá a források és a könyvészeti megjegyzések felsorolása. Az engedélyekből kitűnik, hogy pénzt, időt és munkát nem kímélve a szerző mindenhol igyekezett beszerezni a legjobb minőségű elektronikus másolatokat: Trinity College, ÖNB, Topkapi, HAB, MNM, OSZK, s a lista szomorú aktualitása a szörnyű járvány következtében tavaly elhunyt nagyszerű térképtörténész és nem különben bibliofil Gróf László, akinek legendás oxfordi könyvtárából is került ki reprodukció.

Végezetül ki kell hangsúlyoznunk a kötet gyönyörű, könyvbarát megjelenését, amely egyaránt dicséri a szerző ízlését és a szombathelyi kiadó (Yeloprint Kft.), valamint Kassai Ferenc könyvművész teljesítményét. Neves angol méltatója kiváló bridzsszakértőként jellemezte a fent megidézett budai vár alatt lakó tweedzakós Ottlik Gézá, aki bizonyára örömmel lapozgatná ezt a kötetet, és folytatna lendületes eszmecserét ékes angol nyelven Andrew Alchinnal. *Miről másról, mint Budáról.*

FARKAS GÁBOR FARKAS

Ex-libris, Colecția Mârza, szerk. Eva Mârza, Alexandru Știrban, Florin Bogdan, Alba Iulia, Cognitiv, 2019. 140 p.

Iacob Mârza (1946–2015) román történész, bibliológus, bibliofil, egyetemi tanár kezdetben muzeológusként, majd könyvtárosként dolgozott Gyulafehérváron (románul: Alba Iulia, latinul Apulum). Hosszú időn át a Batthyaneum Könyvtár igazgatója volt, a könyvtárról úgy nyilatkozott, hogy itt „a kódexek, ősnymtatványok és régi könyvek világában a kutató akár az édenben is érezheti magát...”.

Jelentős tudományos munkásságot fejtett ki, sokat publikált országos és külföldi szaklapokban, kötetekben; a régi könyvek, ősnymtatványok, kéziratok kutatása során a Batthyaneum Könyvtár